

Portretfotografie

Lieve Blancquaert

1.

Leer je
instructeur kennen:
Lieve Blancquaert

Hoe het begon

Toen ik negen was, verscheen een foto in de media van het meisje Kim Phúc. Op dat moment woedde de Vietnamoorlog volop. Op de foto loopt het kleine meisje, verbrand door napalm, recht in de armen van fotograaf Nick Ut. De foto ging, net als 'het napalm-meisje', de wereld rond.

Die foto deed iets met mij en veranderde mijn denken over documentairebeelden. Ik realiseerde me tot op die dag niet hoe krachtig fotografie kon zijn. Maar toen besepte ik welke impact fotografie op de wereld kon hebben, hoe machtig en krachtig een beeld kan zijn. Die foto had mij ongelooflijk ontroerd. Dat wilde ik ook kunnen: mensen ontroeren met verhalen, met beelden. Dankzij dat beeld raakte ik helemaal in de ban van fotografie. Als klein meisje heb ik die dag tegen mijn mama gezegd dat ik fotograaf wou worden.

De eerste stapjes

Als ongeduldig meisje wilde ik meteen fotograaf zijn. Maar dat ging natuurlijk niet. Ik had nog geen materiaal: geen camera, geen lens, ... Uiteindelijk heb ik tot mijn vijftiende gewacht om naar een technische fotografieschool te gaan, om daar zo snel mogelijk het vak te leren. Of dat de beste beslissing in mijn leven was weet ik niet, maar het was wel het begin van veel. Ik heb daar het hele technische luik geleerd; wat een diafragma is, wat sluitertijd betekent... Later realiseerde ik me dat ik nog meer nodig had om een betere fotograaf te worden.

Fotografie draait namelijk niet alleen om techniek, maar ook om inhoud. Je kijkt naar de wereld en toont daar een stuk van in je foto's. De manier waarop je denkt en hoe je in het leven staat, is dus even belangrijk – misschien zelfs belangrijker. Daarom volgde ik aan de KASK (Koninklijke Academie voor Schone Kunsten) in Gent de opleiding film en fotografie.

Na mijn studies was het duidelijk: ik wilde een zelfstandige fotograaf worden, een freelancer. Het idee dat ik ergens in dienst zou gaan lag mij helemaal niet. Ik wilde meteen in de journalistiek stappen en fotograferen. Ik had nog geen opdrachten of enig perspectief, maar wel al meteen een ondernemingsnummer. Dat lijkt misschien vreemd, maar je moest jezelf inschrijven bij de RVA (Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening). Daar zag ik enorm tegenop, omdat je dan het risico liep verplicht ergens tegen je zin te moeten werken. Het alternatief was dus zo snel mogelijk zelfstandige te worden. Zo begon op mijn eenentwintigste de zoektocht naar werk.

Mijn eerste jobs waren bij kranten. Die opdrachten bezorgden me veel stress en ook de nodige faalangst. Ik realiseerde me al snel dat ik nog een lange weg te gaan had. Het was een periode van vallen en opstaan, fouten maken, en ook wel (af en toe) slechte foto's maken. Langzaamaan leerde ik bij. Het pad dat ik zou volgen werd duidelijker. Vandaag loop ik nog altijd op dat pad: Ik leer nog steeds.

Fotografie hangt naar mijn gevoel samen met wie je bent. Omdat je als mens constant verandert, veranderen ook de beelden die je maakt. Dat is fascinerend en beloftevol, want het zorgt ervoor dat ik geboeid kan blijven fotograferen, tot mijn honderdste als ik dat wil. Mijn foto's zullen wellicht anders zijn wanneer ik stokoud ben, net zoals ze anders waren toen ik nog jong was. Die constante evolutie vind ik het mooiste cadeau van fotografie.

Niets zo fascinerend als de mens

Ik vind de mens het meest fascinerende wezen dat rondloopt op deze planeet. Hij is onvoorspelbaar, soms lelijk, soms heel mooi, en daarom voor mij een onuitputtelijke bron van inspiratie. Een weids landschap vind ik ook mooi, en ik hou wel van een dier of een prachtige bloem, maar die *doen* weinig met mij.

Omdat de mens zo fascinerend is, is een portret ervan maken zo uitdagend. Je moet een beeld vormen van een persoon, niet alleen in je hoofd maar ook op foto. De grootste uitdaging is om de brug te maken tussen wat je denkt en wat je ziet. Er is een zekere afstand tussen wat je in je hoofd ziet, het beeld dat je zou willen bereiken, wat de camera registreert, en het eindresultaat. Wanneer die afstand zo klein mogelijk is, heb je min of meer je doel bereikt.

Tegelijk mag je je niet te veel vastpinnen, want dan heb je geen flexibiliteit en sta je niet open voor iets nieuws of onverwachts. Dat hele proces is zoeken. Het is voor elke fotograaf anders en dus niet eenvoudig om uit te leggen. Zelf gebruik ik emoties als leidraad. Ik probeer steeds een beeld te maken dat me raakt.

De tijd vasthouden

Het bijzondere aan portretten is dat ze de tijd vasthouden. Je legt als fotograaf een moment vast, voor altijd. Meteen nadat je de foto genomen hebt, bevindt die persoon zich al 1/125ste van een seconde verder in zijn leven. Als fotograaf bevries je dus de tijd. Fantastisch, toch?

Het maakt een portret belangrijk, mooi en nobel. Als fotograaf doe je je best om de beste portretten te maken, want die zullen ons altijd raken. Doorheen ons leven grijpen we terug naar dat moment en dat portret.

De angst om te fotograferen

Het moeilijkste voor mij – en wellicht voor veel fotografen – is de angst om te fotograferen. Die moet je overwinnen. Je moet je camera durven boven te halen, in actie durven te schieten. Je moet het gevoel hebben op een plek te mogen zijn en je vrij te voelen bij het fotograferen. Ik vond dat lang een enorm obstakel. In mijn beginjaren was het zelfs mijn grootste zorg. Die angst blokkeerde me soms bij het fotograferen. Ik zag ‘het’ wel gebeuren, ik zag het moment, maar ik had het niet op foto omdat ik niet durfde en daardoor steeds te laat was. Ik was te bang om in het moment te

stappen, mijn camera te nemen en vrij te zijn. Daar heb ik jaren mee geworsteld. In de loop der jaren werd ik die angst de baas en kreeg ik wel het gevoel dat ik vrij was, maar toch gaat ze nooit helemaal weg.

Er zijn een aantal manieren om zekerder te worden van je stuk.

In eerste instantie moet je je materiaal goed kennen. Je moet je camera begrijpen, want anders wordt het een extra barrière die je als fotograaf onzeker en angstig maakt.

Vervolgens is het een kwestie van ‘toestemming’ te vragen, om goedkeuring te krijgen van de omgeving waarin je stapt, dat je daar mag zijn en dat je die foto’s mag nemen. Dat kan soms heel subtiel zijn. Je hoeft het niet met woorden te vragen, je kan dat ook in stilte doen, met je lichaamstaal. Bijvoorbeeld door je camera vast te nemen en met een knikje toestemming te vragen. Als aan de andere kant een bevestiging komt, ben je vanaf dan vrij.

Ik vind het wel belangrijk om eerst als mens en pas dan als fotograaf ergens binnen te komen en in geen enkele situatie arrogant te zijn. Toestemming vragen is cruciaal. Enerzijds omdat je je er als fotograaf beter bij voelt, anderzijds omdat de beelden er enkel beter op worden.

Een portret maken van iemand die je goed kent

Er is een groot verschil tussen een portret maken van iemand die je heel goed kent en iemand die je voor de eerste keer ontmoet. Mensen die dicht bij je staan vind ik moeilijker om te fotograferen. Op het eerste gezicht lijkt het misschien gemakkelijker. Maar als

je iemand goed kent, zie je een waaier aan mogelijke portretten, waarvan geen enkele de lading volledig dekt. Dat maakt het veel uitdagender om een beeld te maken dat ‘klopt’ met hoe jij die persoon ziet. Bovendien delen mensen die je goed kent al snel hun ongezouten mening over hun portret.

Wanneer je iemand daarentegen niet kent, krijg je de kans om als een onbeschreven blad aan een portret te beginnen.

Wanneer ik toch mensen portretteer die ik goed ken – zoals mijn mama, dochter of zoon – denk ik op voorhand goed na over mijn verwachtingen. Welk beeld wil ik maken? Dat helpt om de baas over het moment te worden. Als je weet welke foto je wil maken en dat vervolgens uitlegt aan degene voor de camera, sta je vanzelf in een sterkere positie om je doel te bereiken.

Zo wilde ik onlangs mijn moeder fotograferen. Ik ken haar natuurlijk door en door. Ze wordt een dagje ouder, is al bijna negentig en weliswaar nog gezond maar toch kwetsbaarder. Ik heb wakker gelegen van dat portret, omdat ik het zo moeilijk vond. Ik vind dat geen enkel beeld dat ik van haar maak de volledigheid toont van wie zij is of betekent: haar kracht, maar ook haar zwakte, haar kwetsbaarheid, en meer.

Ik wilde haar zo puur mogelijk fotograferen. En fragiel, omdat mensen die ouder worden toch ergens kwetsbaar zijn. Die kwetsbaarheid moet je durven tonen, zonder de kracht van het beeld te verliezen.

Ik heb haar gevraagd of ze haar kleren wilde uitdoen. Haar leeftijd, haar huid, haar rimpels, de vele jaren wilde ik zien en niet verstoppen onder een elegante blouse.

Toen ik het haar vroeg, voelde ik aan haar lichaamstaal dat ze het bizar vond, maar ze volgde me wel. Ze vertrouwde me. Dat is misschien het allerbelangrijkste bij een portret: vertrouwen aan beide kanten.

Op de volgende pagina's zie je mijn moeder. Op deze foto's is ze 89 jaar. Ik heb haar gevraagd om haar ogen te sluiten. Ze brachten me in de war toen ik door de lens keek. Het ontroert me nu nog altijd – die kwetsbaarheid van haar op dat moment. Die gesloten ogen hebben mij toen rust gegeven. Dat zie je in het portret.

Op de eerste foto kijkt ze recht in de lens. Dit portret lijkt misschien wel oké, maar voor mij is het niet volledig. Het is niet helemaal zij. Door het sluiten van haar ogen kwam ze dichterbij mij.

De (r)evolutie van de fotografie

Toen ik negen jaar was, zag je amper foto's en verscheen er, in vergelijking met vandaag, maar af en toe eens een sterk beeld. Daarom had dat beeld van Kim Phuc vast zo'n impact op mij: die foto zat niet verborgen tussen miljoenen andere foto's. Ze was daar, het beeld stond op zich en was heel krachtig. Nu lijkt de slinger wel helemaal naar de andere kant doorgeslagen. Er zijn zoveel beelden. Daarom is het vandaag zo moeilijk om er je weg in te vinden, om mensen nog te raken. Ergens is dat logisch: er komt dagelijks zoveel gruwel op ons af. Dat alles binnenlaten is voor zo goed als iedereen ondraaglijk.

De fotografiewereld is dan ook enorm veranderd. Maar laat dat je zeker niet tegenhouden om je er toch in te verdiepen.

Het boeiendste aan fotografie is dat elke mens met een camera in de hand een ander beeld zal maken. Fotograferen hangt samen met je persoonlijkheid: je bent nooit overbodig als fotograaf. Je zal altijd net een andere invalshoek hebben dan iemand anders. Sommige mensen zeggen wel eens: 'Maar alles is toch al gefotografeerd.' Je antwoord zou dan moeten zijn: 'Ja oké, alles is al gefotografeerd, maar niet *door mij*.' Die houding is heel belangrijk: alles is al gedaan, maar nog niet door jou en niet door mij. Dus wij kunnen dat nog doen. Dat is een enorm geschenk.

Van analoog naar digitaal

Een van de belangrijkste overgangen binnen de fotografie was die van analoog naar digitaal. Ik was daar behoorlijk bang voor, want ik ben opgeleid in het analoge proces. Ik had daar veel vertrouwen in opgebouwd: ik kende de donkere kamer, de films, het materiaal... Ik had schrik voor een overstap naar digitale fotografie. Toen ik de stap dan toch nam, werkten de meeste collega's al digitaal.

Uiteindelijk voelde het als een bevrijding. Er leek iets weggefallen, een druk waarvan ik me niet bewust was geweest: de druk van niet weten wat je exact gefotografeerd hebt. Met analoge fotografie heb je immers minder controle. De stress in de donkere kamer viel weg: het nerveuze moment waarop je het filmpje uitrolde in de donkere kamer – ik herinner mij zelfs dat geluid nog – en het ontwikkelde. De tijd tot het gefixeerd was en je de negatieven aan een draadje of in een droogkast te drogen hing. Dan pas kon je een loep gebruiken om te zien of de foto goed belicht en scherp was. Maar je kon ook dan pas zien of je het beeld gemaakt had dat je in gedachten had.

Een filmrol bevatte meestal zesendertig opnames... Digitaal kunnen we veel meer beelden opslaan. En het is zo fijn om het resultaat meteen te zien.

Digitale fotografie is een geschenk maar ook een grote uitdaging: die massa beelden maakt selecteren en zoeken veel moeilijker. Hoe begin je eraan? Welk beeld heb je nodig? Naar welk beeld zoek je? Soms zie je door de bomen het bos niet meer.

Daarom verwondert het me niet dat veel mensen vandaag opnieuw verlangen naar het analoge, en opnieuw op film fotograferen. Dat begrijp ik, omdat het proces toelaat om te vertragen. Analooq leren fotograferen heeft nog altijd een meerwaarde: je leert bijvoorbeeld om heel juist te belichten, want je kan je geen verspilling permitteren. Dus je moet het zo correct mogelijk doen. Dat is een uitdaging.

Iedereen kan fotograaf worden

Kan iedereen een goede fotograaf worden, ongeacht leeftijd of waar die persoon staat in het leven? Daar ben ik van overtuigd, ja!

Er zijn uitstekende fotografen die geen enkel diploma hebben gehaald in een kunst- of fotografierichting, maar die het helemaal zelf hebben geleerd. Zij zijn voor mij het bewijs dat iedereen het kan.

Fotograferen is altijd bijleren en blijft een uitdaging, ook voor mij. Het is een pad dat je bewandelt met vallen en opstaan. Zelfs de grote professionals leren altijd bij, al is het maar omdat zij als mens steeds evolueren. En uiteraard staat ook de techniek niet stil.